

טלמון הוא היסטוריון-אמן. שליטתו בחומר מעוררת השתאות. ההיסטוריה שלו היא דראמה גדולה של החברה האנושית. טלמון הוא היסטוריון אוניברסאלי בעל שיטה ברורה ומגובשת. את המגמה היסודית בהיסטוריה המודרנית הוא מוצא בחווית המשיחיות ובתודעת המשיחיות—השאיפה לתיקון-עולם בתוך ההיסטוריה ועלידי מהפכות חילונית, המבקשת לתקן את חברת בני-האדם. שאיפה זו היא הכוח המניע הגדול והחזק ביותר של ההיסטוריה האינטלקטואלית של העולם המערבי, והיא גם היוצרת את השנאה יות הטראגית בין "אידיאל" ל"מעשה", בין "חלום" ל"מציאות". טלמון, המשקיף נפעם ומתחלחל על תולדותיהם ושטפם של כוחות אלה, בסופו של חשבון הוא היסטוריון "פראגמטי", החרד מפני ה"משיחיות" והמחפש דרך-ביניים של פשרה. מכאן ודאי נטייתו לפסיכו-אנאליזה היסטורית, הגורסת כי האנושות—יחידים ואומות כאחד—זקוקה לתהליך תיראפי. אך המחשבה שייתכן להשיג הרמוניה פראגמטית באמצעים מדיניים ובעזרת "פסיכולוגיה קבוצתית" כלום אין היא גופה אשליה היסטורית הנובעת מתפיסה של "משיחיות"?

ב. ט.

מהלך ההיסטוריה הגרמנית

ספרו של א. ג. פ. טיילור, מן הבולטים בחבורת ההיסטוריונים הבריטיים של תקופתנו, נכתב מיד עם סיומה של מלחמת-העולם השנייה. טיילור ביקש להוכיח ל"צבא-הכיבוש" שמלחמת-העולם לא היתה "תאונה" אלא מסקנה הכרחית ממהלך ההיסטוריה הגרמנית מאז הריפורמציה ומלחמת-שלושים-השנה. ההיסטוריה הגרמנית אינה דומה להיסטוריה הבריטית או הצרפתית, ואסור

* א. ג. פ. טיילור: מהלך ההיסטוריה הגרמנית (תולדות התפתחותה של ההיסטוריה הגרמנית מאז 1815); תרגום: חיים איזק; זמורה, ביתן, מודן הוצאה לאור, 1974; 264 עמ'.

מעשה של שימוש בכוח פיזי הוא "אלימות"? טלמון אינו נותן תשובה על דילמה מהותית ומרכזית זו, ולכן מי שסבר כי ספרו של טלמון "הוא ספר-חובה למדינאינו" והצטער על שלא "שעו לדבריו בתקופה שלאחר מלחמת ששת הימים" ראוי אולי לכל הברכות של חסיד שוטה אך הוא מתעלם מן העיקר.

ההתיישבות בארץ-ישראל היתה מלווה שימוש בכוח מראשיתה, והיא יצאה אל הפועל משום שחסתה בצילו של כוח בריטי. בלעדיו אולי לא היתה באה לעולם אחרי 1917, ומי שמוצא פגם מוסרי בשימוש ב"כוח" שולל למעשה את ההתיישבות מתחילתה. זה ענין מהותי כל-כך שמן הראוי להתעכב עליו. נכון הדבר שהאסכולות החשובות בציונות האמינו—או קיוו—שאפשר יהיה ליצור חברה יהודית בארץ-ישראל בדרכי-שלום, מתוך פשרה עם אוכלוסיה ערבית ושאיופיה ומתוך אירצון "לשלוט" על הרוב הדמוגרי הערבי. אבל "היישוב" המודרני בארץ-ישראל קם, בסופו של חשבון, מפוח הכיבוש הבריטי של ארץ-ישראל ובחסות כידונים בריטיים.

טלמון עצמו אינו מטיל ספק בכורח ההיסטוריה של הכרזת המדינה במאי 1948, הכרזה שלכל הדעות היתה אקט מהפכני מעצב-ההיסטוריה ושהיה בה משום נטילת השלטון והריבונות על חלקה של ארץ-ישראל. הלגיטימציה שניתנה למעשה זה מראש על-ידי החלטתו של ארגון האומות-המאוחדות אינה מבטלת את העובדה שבכוח צבאי הוקמה המדינה ונשמרו ריבונותה וגבולותיה. יש אמנם מי שסבור שהיה זה אקט פויז מדי שגרר את מדינת ישראל לעימותי-כוח שאפשר היה בלעדיהם. טלמון דוחה בשתי ידיים גירסה תמימה ונוחה כזאת. אם כך, חזרת ועולה בכל חומרתה התביעה המופנית אל היסטוריון הפולש לתחום ההיסטוריה האקטואלית והפוליטיקה המעשית, תביעה להצגת בחנים ברורים ל"קו התיחום", בלשונו של סימון בפרשנותו לבובר, בין "כוח" לגטימי והכרחי לבין "אלימות" שרירותית ומיותרת.

פרובוקאטיבי מאד ושנוי במחלוקת חריפה בקרב ההיסטוריונים האנגלו-סקסיים, "מקור-רותיה של מלחמת-העולם השנייה"—לא היה אלא מדינאי גרמני נוסח ישן. אמת-נכון, ה"אידיאולוגיה ההיטלראית הוסיפה אמנם תוכן חדש—גזענות ברוטאלית—אבל הפוליטיקה של היטלר היתה "שמרנית". אילו הניחו לו בריטניה וצרפת להגשים את החלום הגרמני—לכונן את "גרמניה הגדולה"—היה היטלר נעצר ב-1939 ומלחמת-העולם השנייה לא היתה פורצת. כידוע, שולל טיילור את הפרשנות ההיסטורית הרואה בהיטלר מדינאי אי מקיאבליסטי ורדוף שגועון-גדלות וטירוף שטני. הוא לא תיכנן מלחמה עולמית ולא החל בהכנתה מאז 1933, וכל-שכן לא מאז חיבר בפלא בבאוואריה את "מלחמתיה". היטלר נסחף על-ידי כוחות חזקים ממנו; הוא היה פוליטיקאי סתגלן, ופשעיו, תוצאת המלחמה, אינם נוראים מפשעיהם של מדינאים אחרים במערב המנצח—ולכן מי שישב על כס-השופטים במשפטי נירנברג. התיאוריה של טיילור, המסירה משכם המדינאים את האחריות ההיסטורית והמוסרית למעשיהם, אינה נובעת מהשקפה צינית. באה היא, כמדומה, מתוך נטייה לאירוניה דווקא, מתוך חיבה עזה לפאראדוקסים. קליאו איננה מרפה את ידי דורשיה המבקשים לשחוט "פרות קדושות" של מיתוסים היסטוריים; אך תכופות היא ממריצתם לעוט על הדעות המקובלות בלי חוש-מידה מספיק. תכופות מדי ניתוח שנון ומעמיק נמהל אצל טיילור בפסימיות טראגית ובא-מוסריות; וכן גם—דבר חמור עוד יותר לגבי היסטוריון מסוגו—ההשקפה ההיסטורית מתעלמת מעובדות ומשתמשת בעובדות כדי להתאים אותם אל התיזה המרכזית. "מהלך ההיסטוריה הגרמנית" נכתב לפני כשלושים שנה. כחיבור היסטורי, הריהו דוגמה לכתביה רוטה ושנונה ולכשרון מב-ריק לומר דברים בבהירות מופתית. זו אינה ההיסטוריה של גרמניה ואף לא של גרמניה הביסמארקית והוויימאריית. טיילור מתעלם במודע מבעיות יסודיות של כלכלה, חברה ותרבות. הוא היסטוריון פוליטי, וכוונתו

לשגות באשליה שאפשר לחנך את הגרמנים לכוון חברה ומשטר דמוקרטיים ולעקר את השאיפות להגמוניה גרמנית באירופה. מכאן אפוא שרצוי שתישאר גרמניה תחת פיקוח הדוק, שלא תחזורנה השגיאות של תווה ור-סאי; מוטב תישאר גרמניה מחולקת, כדי להפריד בין "פרוסיה" לבין "גרמניה", או בלשון ימינו—בין החבלים המתועשים של המערב לבין הרוח היונקרית בלבוש קומוניסטי במזרח.

השאלה היסודית העולה מתוך ספרו של טיילור היא: מי "עושה" את ההיסטוריה? היש בה חוקים קבועים וכוחות מגובשים שמעצבים את מהלך האירועים, והאישים אינם אלא אינוש של כוחות אובייקטיביים אלה, קברניטים ונוטים של ספינה המובלת על-ידי הורמים והרוחות? או אולי הכוחות ההיסטוריים האובייקטיביים הם רק חמרי-התשתית של ההיסטוריה, והגיבורים ההיסטוריים ("המקרה" הוא גיבור היסטורי לא פחות מן ה"כוונה-תחילה") חפשיים ללוש אותם כרצונם, לנווט את הספינה אל היעד הנבחר?

תשובתו של טיילור ב"מהלך ההיסטוריה הגרמנית" ברורה וחותכת: מהלך ההיסטוריה מכוון על-ידי כוחות חזקים שאין לרצונו של אדם שליטה בהם; הפוליטיקאי, המדינאי, המהפכן, ההמון—כל אלה רק מגלים את ה"כוחות". היסטוריה כזאת היא דטרמיניסטית, וגזירת הגורל היא לעתים תוצאה של פאראדוקס. ביסמארק, למשל, ביקש לשמר את כוחו של מעמד היונקרים ה"פרוסי" ותיעב ממש את היומרות הלאומיות של חסידי האסכולה של "גרמניה הגדולה". אך כדי לשמור על כוחם של בעלי-האחוזות בגרמניה המזרחית צריך היה, בסופו של דבר, לאחד את פרוסיה עם גרמניה, וצירוף זה היה הרה-שואה. ביסמארק עצמו לא היה מסוגל להשתלט על הגולם הגדול שפונן. כוחות פנימיים חזקים עלו ודחפו את יורשיו להשתמש בכוחה של גרמניה המאוחדת כדי להשיג את השלטון באירופה אפילו במחיר מלחמה אירופית כוללת. היטלר, גורס טיילור בספר אחר שלו—

לסטודנט המתחיל, בחבילה דחוסה ו"מאורג-נת" כהלכה, מעין "מגת-קרב" של הידע המעשי הדרוש, בדרג מסוים, למי שסקרנותו או תפקידו מביאים אותו לתחום-התעניינות זה דווקא—החל, כמובן, ב"מהות המשטר ויחסו לישראל", וגמור (אף כאן : כמובן) ב"השפעת מלחמת אוקטובר 1973 על גיבוש הקהילה הסורית", לרבות "נתוני-יסוד", מפה ו"תאריכים חשובים".

למען היושר, חובה עלינו להוסיף שחרף הצימצום והדחיסות שגור מ. מעוז על עצמו, לא די שהרצאת-הדברים בהירה ותכליתית והסגנון ענייני עדייבושת אלא גם ההסתכלות מפוכחת וקרירה. פה-ושם אף יצוץ משפט אחד שהוא בבחינת מועט המחזיק את המרובה, מסכם קרי-התפתחות שלם וכמו פותח "תלם ארוך" למחשבה. כך, למשל, בע' 73, בפרק העוסק בתהליך השתלבותם של בני עדות-מיעוטים בחיים הפוליטיים (וכאן יש להזכיר שעדות אלו מונות, כידוע,

המוצהרת להציג את המגמות העיקריות של הפוליטיקה הגרמנית כקו רצוף מלותר עד היטלר. בלי ספק זהו ספר מעורר-מחשבה וקורא תגר, אך מוטב לקורא לעיין בו לאחר קריאה בספרות היסטורית אחרת—שלמרבה הצער אינה מצויה בעברית. סיכום מסוג זה רצוי לקרוא אחרי ידיעת העובדות.

ש. י.

סוריה החדשה

ספרו של פרופ' מ. מעוז הוא ודאי פרי יזמה מכוונת-לשעתה, שהרי מאז פרצה מלחמת-אוקטובר—שבחזית הצפון נמשכה למעשה עד ראשית הקיץ של שנה זו—הקורא הישראלי ער הרבה יותר לנוכחותה הצבאית של סוריה וממילא הוא מתעניין יותר גם לדעת "מה עוקץ את סוריה", או "מה מריץ את אסד". מה-גם ש"הקורא" הזה עשוי, במקרים רבים למדי, להיות מי שיצא בעור-שיניו מקרבות-הבלימה בגולן ומילט נפשו מטנק בוער, או מי שרביץ וגידף ב"קו" משך חד-שים ארוכים, או מי ששילח אש בחומס ובנ-מל בניאס או ישב במרומי החרמון וצפה על מסיבי דמשק. עשוי הוא גם להיות אחד מאלה שנמקו במחסור ובהשפלה בשבי ה-סורי.

ספרו של פרופ' מעוז, מעצם מבנהו וצימצום-היקפו, ודאי שאינו מתימר לתת לפנינו תיאור ממצה ומתועד כהלכה של סוריה בהתפתחותה ההיסטורית—נאמר, לפחות, מאז היותה פרובינציה רומאית, "אסם-תבואה" של הקיסרות ומאגר של עושי-נפשות ונוש-אי-משרה לדת הנוצרית בראשיתה. גם באשר לסוריה ה"חדשה" גופה אין הוא יכול להקיף באמת את מערכי כלכלתה ותרבותה, כשם שאינו יכול להעמיס על הקורא ניתוח של ה"אנאטומיה" של הפיכות-הקצינים החל משנות ה-50 (או אף לפני כן)—או להלאותו בפרטי התגבשותה וגילגוליה של האידיאולוגיה הבעת'ית.

לעומת זאת, מגיש הוא לקצין הצעיר, או

* משה מעוז : סוריה החדשה ; הוצאת-ספרים רשפים, 1974 ; 107 עמ'.

ל. נ. טולסטוי נבחר ספורים

ספריית "גביש" מגישה לקורא העברי ממיטב הפרוזה של הסופר הרוסי הגדול

יצאו לאור :

נותו של איבן איליץ'

האב סרגי

השטן

ייצאו לאור בימים הקרובים :

סונטת קרויצר

אושר נושפחתי

שלוש ניתות

סופה

בכל חנויות הספרים

הוצאת דביר